

Vranovčan - Čierno biely svet

Láska. Tento cit človeka má mnoho nenapodobiteľných podôb. Má mnoho, veľmi mnoho verzií. Má začiatok. Krásny, spontánny, plný oddanosti, opradený myšlienkami na milovanú osobu. Tieto pocity vieme spoznávať v celej živočíšnej ríši, ale len človek ich vie zhmotniť. Vie ich prejavíť, lebo vie rozprávať, vie spievať, vie tancovať. O láske a jej podobách spisovatelia, maliari, jednoducho umelci všetkých umeleckých odvetví napísali, vytvorili diela, ktoré majú všakové príbehy, láska až po hrob, láska tragédia, láska nenaplnená, láska nepochopená, láska trpená, láska, mohli by sme jej mnohé prívlastky vyjadriť, ale láska je stále len cit.

„Pravá láska je len jedna. Ale existuje tisíc najrôznejších napodobení.“ François de La Rochefoucauld

Lásku v nezvyčajnej podobe nám predstavil na svojom štyridsiatom piatom výročí svojho založenia, aj folklórny súbor Vranovčan z Vranova. Tento kolektív, myslím si, že pozná celé Slovensko, pretože za toto obdobie absolvovali množstvo vystúpení na festivaloch, vystúpeniach v každom kraji nášho malebného Slovenska, reprezentovali Slovensko v zahraničí. Za celé tú dobu sa vystriedalo množstvo spevákov, hudobníkov a tanečníkov, ale meno Kocák však pochoduje celou doterajšou históriou neustále, krok za krokom, rok za rokom.

Otec nechal svoje decko synovi.

Myslíte si, že je to nezmysel? Otec, Štefan Kocák, zakladateľ tohto kolektívu, stvoril dieťa Vranovčan, ktoré aj s ťažkosťami, aj s úspechmi vychovával, zveľaďoval, kreoval. Dospel súbor, dospel aj jeho syn Peter, teda mohlo prísť aj k dedičstvu. Tak jedného času prevzal zodpovednosť pokračovateľa, opatrovníka, folklórneho súboru Vranovčan Peter Kocák. Ako sa mu darí, to môžete posúdiť, vy diváci a fanúšikovia tohto hornozemplínskeho súboru. Ale myslím si, že po zhliadnutí vystúpení folklórneho súboru Vranovčan, tento kolektív mladých nadšených ľudí, spolu so svojim vedúcim, postupujú míľovými krokmi k métam najvyšším. Len pred nedávnom som videl ich predstavenie na slávnostiach vína v Čerhove. Veľmi ma upúťali svojim prejavom tanečníci ako strunky, tanečnice ako popky (bábiky), emancipovaná muzika, v pomere 6 : 2. Veru na prvý krát neuhádnete, kto je za číslom šesť. Samozrejme dievčatá, ako keby ich jedna mater mala. Na dôvažok, že skoro aj áno!!! Pišta Kocák už napísal niekoľko knižiek, z hornozemplínskeho prostredia, ale mal by tromfnúť starého Čechova a napísať knihu „Štyri sestryKačmarky..“ Veru štyri sestry hrajú v hrajú v muzike bok po boku, srší z nich neutíchajúca energia a spolu s Čičou, sestrou tragicky zahynutého, nezabudnuteľného primáša Vranovčanu Čačiho, tvoria kostru muziky, ktorej primášuje kohúcik Ondřík Šinaj. Trochu som odbočil od svojho pôvodného zámeru písať o predstavení, na ktoré som sa už vopred tešil, a ktoré má aj trochu netradičný názov „Čierno biely svet“. Ale naozaj mi nedalo, aby som Vám, mojím verným čitateľom nepriblížil tento kolektív, aj trochu zvnútra, lebo som presvedčený, že nie všetci poznáte tento

mladý, ambiciózný kolektív, na ktorého tvárach je už pri prvom pohľade vidieť, že to čo robí s nadšením, s radosťou a s láskou. Sme opäť pri slove láska.

„Jediný spôsob, ako si zaistiť príjemný život, je zaistiť príjemný život ostatným. Jediný spôsob, ako zaistiť ostatným príjemný život, je správať sa k nim, ako keby sme ich milovali. A jediný spôsob, ako sa k niekomu správať tak, ako keby sme ich milovali, je naozaj ich milovať.“ Jeremy Bentham

Dovolil som si ako predel svojej výpovede o slávnostnom koncerte „ Čierne biely svet „ použiť tento citát , lebo naozaj obsahuje všetko , čo som počas tohto predstavenia cítil a zažil. Ale teraz vám chcem toto nezvyčajné predstaviť svojím pohľadom, svojou písomnou formou.

Je 26.októbra roku 2013 vchádzame do sály kultúrneho domu vo Vranove, miesta sú už zväčša obsadené, na rampe pódia je naaranžovaná čierne biela plachta, v ruke mám program , ktorý je tiež čierne biely, vo vzduchu visí napätie, čo nás divákov čaká, atmosféra je nezvyčajná, možno, čierne biela. Prvé tóny, pri otváraaní opony, spevák spieva cigánsku pesničku zádušnú, ktorá nás hneď vnára do čierne bieleho sveta, na zadnej projekcii sa zjavujú známe tváre cigánskych primášov, ktorí len nedávno opustili svet pozemský. Melódia pretrváva na lavičke na javisku v prítmí sedí nejaká muzika, neviem ich rozpoznať, klobúky, jednoduché oblečenie, nejaká pozberaná cigánska muzika. Začínajú hrať. Na javisko vchádzajú tanečníci a začína sa virvar cigánskych tancov, ktoré naberajú gradáciu, takú ako vedia predviesť hádam len cigáni. Pauza, tanečníci odchádzajú, v strede sedí muzikant gitarista, vôkol neho cigánske dievčatá, spev dievčiny, mi silne pripomína spev prefajčenej cigánky, z ktorého počuť jemný zamatový nádych, drobná fistula v hlase, k nej sa pridávajú ďalšie speváčky a znovu gradujeme nielen spevom, ale, aj pridávaním tanečných prvkov, tempo sa neustále zvyšuje, pripomína mi to z detstva parný rušeň, ktorý čím viacej zrýchľoval, tak aj si odľahčoval, tak aj tu pri stupňujúcom tempe mi to silne evokovalo tento dávny zážitok z detstva. Tma na javisku, hrobové ticho, vzadu pri stole sedí veštica, vykladá si karty, popri tom si zádušne spieva, atmosféra v hľadisku je uvoľnená, napätie opadlo, akoby táto cigánska veštica vniesla medzi divákov, vlnu ukludnenia , spokojnosti. Mladý cigánsky chlapec si dáva od veštice vyložiť svoj osud. Samozrejme očakáva ho veľká láska, veľa peňazí, svadba a spokojný manželský život. Zasa nastupuje cigánska muzika a začína ozajstný cigánsky bašavel. Rytmy, tempo , spevy, tanečné kreácie, sa hmýria javiskom, pozerám nechápavo na účinkujúcich. Neverím. Pod klobúkmi , v jednoduchom oblečení, sa skrývajú krásne dievčatá muzikantky súboru Vranovčan, ktoré v prítmí vyzerali no naozaj ako cigánska muzika, len trochu im to svojím plavovlasým výzorom kazil primáš. Na scénu prichádzajú ďalšie postavy, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou čierne bieleho sveta. Dohadujú sa s cigánskym primášom, aby im prišiel hrať na zábavu. Humorný vstup, ktorý presne odzrkadľoval, ako to kedysi prebiehalo, dávka humoru pri finančnom dojednaní, spomeniem, že dojednávajúci sú traja dedinský mládenci „ šef, poskok a koktavi „ ktorí naozaj vynikajúco dotvárali komediálny podtón tohto inscenovaného predstavenia. Po dojednaní samozrejme mládenci , ako zálohu zobrali od primáša husle, aby nemohol sa sľúbiť inej partii, na inú dedinu. Pri tomto vstupe hľadisko sa smialo, nálada uvoľnená, diváci sa bavili ako na nejakej veselohre. Na javisko vstupuje ďalšia ústredná postava predstavenia, gadžovka – nevesta, dajme jej meno Anička. Tanec z Fintíc, dedinka pri Prešove, tancuje Anička s dvoma

mládenkami tanec, kde sa krúti okolo nich, krútenie zvýrazňovala neuveriteľné naskladaná sukňa, ktorá vytvárala pri krútení, podobu krásneho hriba, ktorý nájdete po dlhom hľadaní v lese, ktorému sa tak potešíte, že vaša duša sa vznáša ako obláčik v povetrí. Pri pohľade na Aničku aj moja duša pookrela, nadnášala sa. Prichádza „šef“, ktorý sa uchádza o priazeň Aničky, mládenec pri tanci je strohý, nekompromisný, Anička pôsobí preľaknuto, až bojzljivo, vidieť to jasne z výrazu tvári oboch tanečníkov, ktorí ma týmto tancom tak upúťali, že som ľutoval, prečo nie som pri nejakom video stroji a neviem si dať opakovanie. Už v tomto tanci je prvý náznak lásky, ktorá práve od tejto časti sa dostáva do povedomia divákov, ktorá od tejto chvíle, sa bude len a len stupňovať a bude prejavovať svoje rôzne podoby. Traja dojednávajúci sa zase stretli, ale zistili, že dojednali dve muziky. Rozpory medzi dojednávateľmi, ale „šef“, vyrieši. Zasa humorne riešená zápleтка a tak museli jednu muziku zrušiť. Vybraná muzika začína hrať na zábave, začína naozaj pravá nefalšovaná dedinská zábava, tak ako ju zažívali mladí, ktorí sa na zábavu tešili, mládenci len zo začiatku postávajú okolo, posmeľujú sa, vyberajú dievčinu, ktorá sa im páči, s ktorou chcú stráviť večer, ale ešte stále nespomínajú, pokračujú pri šenku, počas ich posmeľovania, dievčatá nelenia a rozkrúčia sa vo víre karičiek, spevov, aby tak trocha aj oni navnadili mládenčov, do párového tanca. Podarilo sa. Aj pálenka aj dievčatá dosiahli svoje a zábava jak vyšitá prebieha až do divokého čardášu. V tejto chvíli prichádza na javisko partia cigánov, aj oni sa chcú pridružiť k tancu, k zábave, avšak vzniká tu konflikt, medzi „gádžami a cigánmi“, ! Nejaká sa to však utrasie a zábava pokračuje. Tancuje sa, najprv gádžovia spolu a cigáni medzi sebou. Postupne sa nejako páry pomiešajú a na javisku prebehla iskra. Udrel blesk, ktorý zasiahol cigánskeho chlapca, ktorého nazveme Déneš a dedinskú krásavicu Aničku. Náklonnosť je zjavná, muzika hrá, páry sa krúčia, veselosť a dobrá nálada panuje nielen na javisku, ale aj v hľadisku. V tom však prichádza dedinský hlásnik, ktorého stvárňuje ikona folklórneho Vranova Pišta Kocák, rozpúšťa zábavu. Mladí by chceli silou mocou pokračovať, ale hlásnik je nekompromisný, nariaduje marš, zábava sa končí, páry sa rozchádzajú, každý pár smeruje svojou cestou, necestou, pár zasiahnutý bleskom ostáva na javisku v objatí, svetlá sa pomaličky stlmujú, divák tuší predzvesť lásky, divák začína tušiť, názov čierno biely svet. Končí prvá časť, sedím nejako sa mi nechce pohnúť, som plný očakávania, čo bude v druhej časti, čo nás čaká, ako sa to ďalej bude vyvíjať. Prestávkové stretnutie s množstvom kamarátov, mi len potvrdzuje môj pocit, pocit prekvapenia, pocit uspokojenia, pocit očakávania.

Časť druhá.

Lyrická Krucena z Raslavíc navodzuje atmosféru zaľúbenosti, na zadnom projekčnom plátne sa zjavujú siluety dvoch zaľúbencov, ktorí sa postupne k sebe počas tanca približujú, čo naznačuje vznikajúci vzťah, medzi dvomi etnicky rozdielnymi ľuďmi, medzi Dénešom a Aničkou, ktorý končí nespútanou láskou a vrúcny objatím. Zároveň končí aj krucená, na javisku sa objavuje zametajúca dedinská žena, ktorá počúva rozhovor dojednávateľov, ktorí jej dôverne oznámia vzťah, dvoch zaľúbencov. Zasa komediálna akcia, ktorú stvárňujú dedinské ženy, keď medzi sebou si oznamujú prísne utajovanú skutočnosť, že Anička ľúbi cigána. Ženy „pľetkarki“, prichádzajú z rôznych strán javiska a pokrikujú na seba, práve dozvedevšiu sa správu, ktorá práve lieta kade tade na javisku, v hľadisku, odkiaľ hádam z každej strany sa objavujú baby, ktoré z jednoduchej zaľúbenosti, svojou nedoslýchavosťou, domýšľavosťou

a typicky babskou zvedavosťou, docielili to, že zo vzťahu zaľúbenosti, sa stala Anička „hrubou“, značí tehotnou. Jednoducho herecky veľmi vydarená scénka, ktorá nám živo preukázala dedinský život, so všetkým, ako to naozaj bolo a možno aj je. Rozuzlenie tomu dá však „šef“, ktorý to všetkým babám vysvetlí. Nasledujú mužské tance dvoch skupín dedinských mládencov verzus cigánskej partie. Tance „Cigán z Petrovan“ a tance „Višňovského verbunk“ sa striedajú na javisku, tieto dva tábory, ako keby bojovali o svoju prestíž, naznačujú konfrontáciu dvoch kohútov „šefa a Déneša“, nezvyčajný tanečný súboj, nezvyčajné javiskové podanie. Celý tento konflikt rieši spev „Mamko moja mne še cigan ľubi...“, ktorý je výpoveďou Aničky k svojej mamke, ktorá už nežije, ale Anička vo svojom vnútri, stále s ňou nažíva, stále sa s ňou radí a rozpráva. Veľmi dojemne pôsobí aj nasledujúca scénka, rozhovoru otca s Aničkou, keď jej tento vyhovára, aby Aničkin vzťah naďalej pokračoval a rozvíjal sa. Ale niet cesty späť. Otec sa s danou skutočnosťou nevie zmieriť. Anička sediac pri stole, má svoju nešťastnú hlavu v rukách, otec sa nervózne prechádza po imaginárnej izbe a zásadne odmieta, aby tento vzťah, prenikajúci v svadbu, sa uskutočnil. Otca stvárnil s hereckou virtuozitou, kto iný, ako Štefan Kocák. Počas tejto scény, na druhej strane javiska, sa dohaduje aj v cigánskej rodine, ktorá zasa tomuto vzťahu nadržíava, lebo tuší, že ich syn sa dobre ožení, príde do rodiny, kde sú peniaze, majetok. Toto striedanie sa rozhovoru dvoch rozdielnych domácností, nám skutočne odhaľuje svet, svet čierne biely. Je to ukázkovo predvedený smiech cez slzy, jedna strana nadmieru uspokojená, druhá nezmiernená s osudom a skutočnosťou. Javisko zahľadá prítomie, po diagonále prichádzajú dievčatá, odeté v čierne šatách, s horiacimi sviečkami, spievajú dojemné piesne, na plátne vzadu sa zjavuje Anička pri hrobe svojej matky, kde sa chce vyžalovať zo svojej otcom nepochopenej lásky. Veľmi emotívna situácia, ktorá ma prinútila uvažovať, nad situáciou Aničky, ktorá ma prinútila rozmyšľať o sile lásky, o jej ťažkostiach a útrapách.

„Láska je zdvojená túžba a zdvojená láska sa stáva šialenstvom“ Prodikos

Úchvatný priebeh deja na javisku, citové, nútiace diváka uvažovať, ponoriť sa do situácie, ktorá sa práve odohráva, prekrásne spevy, atmosféra, ktorá nedovoľuje dýchať, kde máte zimomriavky všade. Spievajúce dievčatá stoja v kruhu, sviečky svojim mihotavým svetlom osvecujú tváre, v strede stojí majestátne Anička, je to taký úžasný obraz, ktorý chcem nevdojak objasniť, pohľadiť. Počas spevu prichádza ďalšia skupina dievčat, ktorá postupne odstrojuje dievčatá, oblečené v čiernom. Vzápätí sa z nich stanú spanilé, bielo odeté družičky, ktoré rituálne čepčia nevestu. Nasleduje sviečkový tanec, ktorý tak trochu uvoľňuje nedýchatelnú atmosféru. Veľmi pekná, dojemná pasáž spievajúcich a nenásilne tancujúcich dievčat, strieda prípravu nevesty na svadbu, na Aničkinom výraze je badať neistotu, striedanie sa lásky k svojmu milému, s láskou k svojmu otcovi. Plynule prechádzame z prípravy nevesty, až k svadobnému obradu. V hľadisku diváci prežívajú tento moment, podľa mňa veľmi intenzívne, nebadajú žiadne pohyby, každý je v očakávaní, čo bude ďalej, ako táto inscenácia lásky, vzťahov bude pokračovať. Javisko sa zaplňa svadobnými hosťami, družičkami a družbami nevesty, ktorí sa držia v úzadí, pretože na druhej strane cigánska družina, veselosťou a tancom preukazuje, náladu spokojnosti a víťazstva. Cigánsky svadobný otec požehnáva dvom zaľúbencom, typicky cigánskym spôsobom, keď ich ruky zviaže

šatkou, na kováčskej nákovke odsekne kúsok tohto puta, hodí ho medzi svoju družinu, nevesta odhodí za seba svoju svadobnú kyticu, zase medzi svojich, do dlaní svadobného páru, naleje cigánsky vajda víno, ktoré jeden druhému navzájom vypijú z dlane a týmto zväzok manželský je potvrdený. Začína sa nespútaný cigánsky bašavel, do ktorého sa zapájajú a dedinčania. Svadba prebieha v zábave, tanec gadžovský strieda tanec cigánsky, chýba tu však jeden jediný človek, otec nevesty. „, Redovi še začina...“ presne podľa obradovosti etnicko rozdielnych skupín, dedinčania zbierajú peniaze do taniera a cigáni pripínajú peniaze neveste na šaty. Počas tohto tanca, na scénu prichádza otec Aničky, nálada ztuhne, každý očakáva, čo bude nasledovať. Svadobný pár pokľakáva. Otec im napokon žehná. Atmosféra sa uvoľňuje, ako keby ste uvoľnili lano kotviacej sa lode, koráb vypláva na šíre more do diaľav nepoznaného sveta. Tak isto aj zábava pokračuje v plnom prúde, tak aj mladý nezvyčajný pár odchádza zo svadobnej hostiny cez hľadisko sa šplhá po pristavenom rebríku na balkón kultúrneho domu, odchádzajú do svojho spoločného života, za nepoznanými poznaniami nového života, spoločného , naplneného láskou, láskou síce nie bežnou, za láskou čierneho bieleho sveta. Nasleduje záverečné klaňanie, všetci diváci okamžite vstávajú, nespútaný potlesk, muzika vyhráva cigánsky čardáš, pohupujem sa v rytme čardášu, pristihol som sa , že mimovoľne spievam s muzikou, veru v takej spontánnej nálade som už dávno nebol. Všetci účinkujúci postupne prichádzajú na javisku , za rytmického potlesku, tleskame všetkým, tleskame zážitku , ktorý sme mali možnosť zhliadnuť, vstrebať ho všetkými svojimi zmyslami. Páve sme videli príbeh, možno vymyslený, možno nie, príbeh lásky, akú vie vymodelovať, len človek a jeho život.

„Láska je ako vietor - ty ju nemôžeš vidieť, ale môžeš ju cítiť.“

Erich Maria Remarque

V tomto programe, ktorý si ešte veľmi dlho uchovám vo svojej pamäti, bolo úžasne cítiť nadšenie, radosť, umenie, cit a lásku. Prajem teda celému kolektívu folklórneho súboru Vranovčan, aby naďalej predvádzali svoje umenie s takým entuziazmom, aký nám predviedli v tomto programe, prajem Petrovi Kocákovi veľa , preveľa podobných nápadov, prajem veľikánske množstvo spokojných divákov, takých spokojných, ako som bol ja.

Moji milí čitatelia, kto vydržal prečítať týchto dvetisíc päťsto slov, prajem Vám , aby aj vy ste prežili takéto chvíle s naším nenapodobiteľným, milovaným folklórom, pri rôznych stretnutiach na folklórnych podujatiach a festivaloch.

Váš Imro Oravec